



Bölgesel Dönüşüm Süreci ve Körfez Güvenliği

Abdullah Erboğa*

Özet

Körfez ülkeleri son dönemde Ortadoğu'daki gelişmelerin bir sonucu olarak ulusal güvenliklerine dair ciddi tehditler algılamaktadırlar. Bu güvenlik endişeleri (ayaklanmalar, İran nükleer anlaşması ve bölgedeki vekalet savaşları) Körfez ülkelerini yeni güvenlik politikası arayışına yöneltmektedir. Bu çerçevede ABD'ye dayalı tek boyutlu güvenlik politikalarını terk etme eğilimine girildiği görülmektedir. Bu yeni politikayı “savunmacı aktivizm” olarak isimlendirmek mümkündür. Savunmacı aktivizm politikalarının sonucu olarak Körfez ülkeleri öncelikle Arap Baharı'nda -İhvan özelinde- sorunun kaynağı olarak görülen aktörlerin sistem dışına itilerek tasfiye edilmesine yöneldi. İkinci olarak, İran nükleer anlaşması sonrasında bölgesel ve küresel denklemini de göz önüne alarak silahlanma artışını önceledi. Üçüncü olarak ise, ABD ile yıl içerisinde gerginlikler yaşayan Körfez ülkeleri hem silahlanmada çeşitlilik hem de güvenlik merkezli yeni ortak arayışlarına yöneldi. Körfez ülkelerinin en hassas oldukları İran tehdidinde yönelik bölgede üretmeye çalıştıkları cevaplar bir yandan refleksif güç kullanımının öne çıkmasına diğer yandan Yemen örneğinde görüldüğü üzere stratejik plan yetersizliğinin tezahürü olarak oldukça büyük bir maliyetin ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Dolayısıyla bölgesel düzenin yeniden şekillendiği Arap Baharı sonrası süreçte Körfez güvenlik mimarisine, bölge ülkelerinin yeni oluşan tehdit algılarına ve bu tehdit algılarının yol açacağı muhtemel tepkilere yakından bakılması büyük önem arz etmektedir.

Anahtar Kelimeler: Körfez Ülkeleri, ABD, Körfez Güvenliği, Savunmacı Aktivizm, Refleksif Güç Kullanımı

* Doktora Öğrencisi, İstanbul Üniversitesi, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler A.B.D., aerboga@gmail.com



Regional Transformation and Gulf Security

Abdullah Erboğa*

Abstract

As a result of recent developments in the Middle East, Gulf countries have been perceiving serious threats to their national security. These security concerns (uprisings, the Iranian nuclear deal, and proxy war in the region) are causing Gulf countries to search for new security policies. Within this frame, a leaning towards a uni-dimensional security policy dependent on the USA has been observed. It is possible to name this new policy as “defensive activism”. As a result of defensive activism, Gulf countries first expelled the actors regarded as being the sources of problems during the Arab Spring, targeting particularly the Muslim Brotherhood. Secondly, it prioritized the increase of armament in the aftermath of the Iranian nuclear deal in the new regional and global context. Thirdly, Gulf countries have begun looking for both variety in their armament as well as new partnership centered around security due to the tensions they have experienced with the US in the past year. The responses that Gulf countries have been trying to create against their most sensitive issue of the Iranian threat has caused the reflexive use of force to come to the forefront on one hand and the appearance of huge costs due to the lack of strategic planning, as seen in the Yemen example, on the other. Thus, in the period after the Arab Spring when the regional order has been re-shaped, it is of great importance to consider the Gulf security construction by paying close attention to the threat perceptions of the region’s countries and the possible reactions these perceptions will cause.

Keywords: Gulf States, USA, Gulf Security, Defensive Activism, Reflexive Use of Force

* PhD student, Istanbul University, Faculty of Political Science and International Relations, aerboga@gmail.com

Giriş¹

Ortadoğu'daki mevcut istikrarsızlığın gittikçe artması, İran ile varılan nükleer anlaşma ve Suudi Arabistan-İran arasında tırmanan siyasi gerilim ve bölgesel rekabet, Körfez İşbirliği Konseyi (KİK) üyesi altı ülkenin (Suudi Arabistan, Katar, Birleşik Arap Emirlikleri, Bahreyn, Kuveyt ve Umman) iç ve dış politikalarında güvenlikçi bir yaklaşımı merkezileştirmelerine neden oldu. KİK üyesi ülkeler halihazırda İran, Yemen ve DAİŞ tehditleri karşısında bölgede yeni bir güvenlik paradigması ortaya koymanın yollarını aramaktadırlar. Körfez ülkelerinin bölgede karşı karşıya oldukları tabloya bakıldığında bu tespitin daha sarıh anlaşılacağı ortaya çıkacaktır.

Birincisi, Arap Baharı'yla birlikte –İhvan örneğinde görüldüğü gibi– bölgede meşru siyaset zemininde siyaset üretme potansiyeline sahip aktörlerin vesayetın gölgesinde etkisizleştirildiği bir sürece şahit olunmaktadır. İkincisi, Ortadoğu'da otorite boşluğundan yararlanarak ulus-devlet sistemine meydan okuyan ve bu boşluğun daha da büyümesine neden olan DAİŞ tehdidinin etkinlik alanını artırmasıdır. Üçüncüsü, İran'ın, Irak ve Suriye başta olmak üzere Ortadoğu'da istikrarsız alanlardan azami derecede istifade eden ülke olması ve nükleer anlaşma ile birlikte nüfuzunu daha da genişletmesidir.

Bu bağlamda Körfez ülkeleri DAİŞ ve İran tehditleriyle Yemen, Suriye, Bahreyn, Irak ve Lübnan'da doğrudan karşılaşmakta, Mısır ve Arap Baharı sürecinin vaki olduğu diğer ülke lerde ise Müslüman Kardeşler gerilimi ile yüz yüze gelmektedirler. Bu aşamada yapılacak ilk kesin tespit ise; Körfez ülkelerinin tarihlerinde ilk defa bu derece kapsamlı ve çok boyutlu tehditler ile karşılaşmaları ve bu tehditler karşısında çok ciddi bir güvenlik problemiyle yüzleşmek durumunda kalmalarıdır.

Bununla birlikte bölgeye tarihsel olarak nüfuz eden ABD açısından dış politikada Asya-Pasifik ekseninin öncelenmesiyle Körfez bölgesinin stratejik değerinin sorgulanır hale geldiğini ve Körfez'e yönelik güvenlik kaygısına makul bir sınırlama getirildiğini görmekteyiz. Hem aynı zaman diliminde farklı alanlarda karşılaşılan tehditler hem de ABD gibi bir küresel güvenlik mimarının yeni bir külfetin altına girmeme çabasıyla birlikte,² Körfez ülkelerinin güvenliğe dair her alanda refleksif politikalara sürüklendiğine tanık olmakta-

1 Bu makale kısmen “Arap Baharı Sonrası Körfez Güvenliği ve Savunmacı Aktivizm” başlığı altında Mart 2016 tarihinde SETA Analiz olarak yayınlanmıştır.

2 Frederic Wehrey, “A New U.S. Approach to Gulf Security”, Carnegie Endowment for International Peace, 10 Mart 2014, <http://carnegieendowment.org/2014/03/10/new-u.s.-approach-to-gulf-security>.

yız. Dolayısıyla bu güvenlik endişeleri ekseninde Riyad yönetimi başta olmak üzere Körfez ülkeleri bir taraftan karşı karşıya kalınan güvenlik problemlerine yol açan tehditleri bertaraf etmeye, diğer taraftan diplomatik temaslarla Ortadoğu'daki kriz bölgeleri üzerinde etkili olmaya çalışmaktadırlar

ABD'nin güç merkezini kaydırma isteği ile birlikte Körfez ülkelerinin kısa ve orta vadeyi kapsayan bir savunma ve güvenlik stratejilerinin olmadığı görülmektedir. Ortadoğu'daki birçok kriz alanında bölge ülkeleriyle farklı önceliklere sahip olduğu bilinen ABD'nin külli bir yaklaşım ortaya koymadan her bir kriz alanını farklı aktörlerle kotarma çabası, özellikle Körfez ülkelerinde tedirginlik oluşturmaktadır. Dolayısıyla bu tedirginlik ve ABD'nin tutumundaki müphemlik başta Riyad yönetimi olmak üzere Körfez ülkelerinin statik bir duruştan aktif politikalara evrilmesine yol açmaktadır.

Bu makalede, Körfez ülkelerinin özellikle Arap Baharı sürecinden itibaren başlayan ve İran nükleer anlaşması ve Suudi Arabistan-İran gerginliği ile zirveye çıkan güvenlik problemlerine ve yüzleşmek zorunda kaldıkları meydan okumalara karşı ürettikleri cevaplar incelenmektedir. Bununla birlikte Körfez ülkeleri güvenlik politikalarının yerel ve bölgesel gelişmeler kapsamında öne çıkan tehditleri ve bu tehditlere yönelik oluşturulmaya çalışılan stratejilerin içerikleri irdelenmeye ve bu bağlamda Körfez güvenliğinin temel parametrelerinin önümüzdeki süreçte nasıl evrileceği ortaya konmaya çalışılmaktadır.

Körfez Güvenliğinin Temel Parametreleri

Körfez güvenliğinin temel dinamikleri aslında üç sacayak üzerine oturmaktadır. Bu üç sacayağını oluşturan faktörler: Körfez ülkelerinin devlet yönetimlerinin monarşi üzerine inşa edilmesi sebebiyle rejim güvenliği, iç ve dış tehditler bağlamında ulusal güvenlik ve hidrokarbon endeksli rantiyer ekonomi sisteminin mevcudiyeti hasebiyle enerji güvenliğidir.

Aslında Körfez ülkelerinin güvenlik yapılanmasında rejim güvenliği ve ulusal güvenlik iç içe geçmiştir. Zira herhangi bir güvenlik tehdidi sadece ülkenin istikrarına yönelik bir tehlike oluşturmamakta, aynı zamanda devletin tüm sistematığının - merkezdeki yönetici aile mensupları tarafından idare ediliyor olması sebebiyle- doğrudan rejimi kendi güvenliği noktasında endişeye sevk etmektedir.³ Bu bağlamda Körfez ülkelerinin tehdit tanımlamalarını geleneksel ve cari olmak üzere iki kategoride tasnif ettiği söylenebilir. Tarihi ve derin temelleri bulunan İran ve İran'la bağlantılı olarak görülen tehditler daha kalıcı ve

3 Kristian Coates Ulrichsen, *Insecure Gulf: The End of Certainty and the Transition to the Post-Oil Era*, (Oxford University Press, New York: 2015), s.5.

derin meydan okumalar olarak değerlendirilmekte, bölgesel konjonktüre dayalı güvenlik boşluğundan kaynaklanan meydan okumalar ise geçici ve ikincil öneme sahip tehditler olarak sınıflandırılmaktadır.

Körfez ülkelerinin hem ayrı ayrı hem de KİK içerisinde külli bir güvenlik paradigmasına sahip olmadığı görülmektedir. Gerek bölgesel düzlemde gerekse de ulusal bağlamda kapsamlı ve tutarlı bir güvenlik yaklaşımı ortaya koyulamaması sebebiyle, son dönemde karşılaşılan tehditler Körfez ülkelerinin ulusal tarihleri boyunca yüzleştikleri beki de en ciddi meydan okumalar olarak ortaya çıkmaktadır. Hem Arap Baharı sürecinde hem de İran nükleer anlaşmasında Körfez ülkelerinin dahili ve harici düzen tasavvurları iktizasınca farklı yaklaşımlar sergilemeleri, aslında KİK için bir güvenlik tehdidi inşası probleminin de bulunduğunu ortaya koymaktadır.

Soğuk Savaş döneminden II. Irak işgaline kadarki süreçte önemli ölçüde ABD'nin sağladığı bir güvenlik düzeni mevcuttu. Obama döneminde ABD'nin Ortadoğu politikasında yaşanan değişim ile birlikte Körfez bölgesindeki güvenlik yapısı da ciddi bir türbülans yaşadı. Obama yönetiminin defaatle güvenlik taahhütlerini tekrarlamasına rağmen ABD'nin Körfez güvenlik yapısındaki garantör rolünden kurtulmak istemesi, geleneksel olarak tehditleri kendi başına göğüslemeye alışık olmayan Körfez ülkelerinin güvenlik yapısında muazzam bir travma oluşturdu. Körfez ülkelerindeki bu travma aslında Johnson mektubu krizi sonrasında Türkiye'nin güvenlik ve dış politikasında yaşamış olduğu derin sarsıntıya benzetilebilir.⁴ Dolayısıyla tek eksen üzerinde inşa edilen politikaların beraberinde özellikle ulusal güvenliğin başka aktörlere bağımlı hale getirilmesi sonucunu doğurması kaçınılmazdır.

Askeri personel açısından yetersiz, savunma sektörü noktasında tam bağımlı ve güvenlik yapılanması hususunda ise birçok boşluğa sahip olan Körfez ülkeleri açısından ABD'nin Obama döneminde benimsemiş olduğu yeni Ortadoğu stratejisinin oldukça kaygı verici olması doğaldır. Bu bağlamda, Bahreyn ve Yemen'de görüldüğü üzere Körfez ülkeleri iç siyasi istikrarsızlığın İran lehine nüfuz alanı oluşturma ihtimali doğduğunda tereddüt etmeden sert reaksiyon göstermektedir. 2011 yılında Arap Baharı dalgasının Bahreyn'de görülmesiyle beraber BAE ve Suudi Arabistan'ın 1000 asker ve 500 polisten müteşekkil bir

4 Hatırlanacağı üzere 1964 yılında ABD Başkanı Lyndon B. Johnson tarafından gönderilen ve Kıbrıs'a müdahalede bulunma amacını taşıyan Türkiye'yi sert bir üslup ile uyanan bu mektup, muhtemel bir Sovyet saldırısı karşısında NATO savunma mekanizmasının işletilmeyeceği ve Kıbrıs'a müdahale için ABD askeri malzemesinin kullanılmayacağı muhtevasına sahipti.

güç göndermesi bu açıdan önem arz etmektedir.⁵

Enerji güvenliği bağlamında ise Irak müdahalesi sonrası petrol fiyatlarındaki olağanüstü artıştan azami ölçüde faydalanan Körfez ülkeleri uzun yıllardan beri ekonomilerini çeşitlendirmeye çalışmalarına rağmen petrole bağımlı ekonomi yapısını dönüştürmekte başarı sağlayamadılar. Bu dönemde 600 milyar dolar bütçe fazlası veren Körfez ülkelerinin,⁶ son yıllarda yaşanan istikrarsızlık, savunma harcamalarının artışı ve düşük petrol fiyatları sebebiyle Uluslararası Para Fonu'nun (IMF) da belirttiği üzere 2020 yılında 700 milyar dolar bütçe açığıyla karşı karşıya kalması muhtemeldir.⁷

Körfez ülkelerinin önemli petrol tedarikçisi aktörler olmaları aynı zamanda petro-politik üzerinden kendilerini konumlandırmalarına fırsat tanımaktadır. Petrol, Körfez ülkelerinin ekonomileri için de hayati konumunu korumaktadır. Zira ortalama olarak gelirlerinin yüzde 80'den fazlasını petrolden elde etmektedirler.⁸ Dolayısıyla her ne kadar Suudi Arabistan'ın petrol fiyatlarının hızla aşağıya çekilmesini sağlayarak özellikle Rusya ve İran gibi ülkelerin ekonomilerine zarar verilmesi ve böylelikle onların dış politikalarında makul sınırlarına çekilmesi hedeflense de, bu politikanın Körfez ülkelerine getirdiği olumsuz sonuçları da belirtmek gerekir. Düşük petrol fiyatı zengin Körfez ülkelerinin bölgesel güvenlik ve iç istikrar uğruna rahatlıkla göze alabilecekleri bir strateji olabilir ancak Suudi Arabistan ile Umman ekonomilerinin aynı kapasiteye ve dirence sahip olduklarını söylemek zordur.

Yüksek tutarda silah alımı da göz önünde bulundurulduğunda petrol fiyatları politikasının kaçınılmaz olarak Körfez ülkelerine doğrudan olumsuz sonuçları olacaktır. Bu açıdan değerlendirildiğinde petrol fiyatlarında yaşanan düşüş karşısında Körfez ülkelerinin etkilenme derecelerine göre göstereceği tepkinin boyutu da kısa zamanda farklılık gösterecektir. Zira Bahreyn ve Umman gibi ülkelerde halkın ekonomik açıdan nasıl bir tablo ile karşılaşacakları

5 Praveen Swami, "Saudi Arabian Troops Sent to Bahrain as Protests Escalate", *The Telegraph*, 14 Mart 2011.

6 Adeel Malik, "The Gulf Economies' Coming Meltdown? How to Prevent It", *Foreign Affairs*, 5 Kasım 2015.

7 Dania Saadi, "IMF Calls on Arabian Gulf States to Speed up Spending Cuts", *The National*, 25 Kasım 2015.

8 Doğal kaynakların ülke gelirlerine yüzdelik oranları: Bahreyn % 69, Kuveyt % 90, Umman % 65, Katar % 91, Suudi Arabistan % 85, BAE % 69. Detaylı bilgi için bkz. <http://www.lse.ac.uk/middleEastCentre/kuwait/documents/Economic-diversification-in-the-GCC-countries.pdf>

bu sürecin seyrinde etkili olacaktır. Burada diğer Körfez ülkelerinin finansal desteği de söz konusu olabilir ancak özellikle Bahreyn gibi iç istikrarsızlığın olduğu bir ülkede bunun halka nasıl yansıtacağı büyük bir belirsizlik olarak karşımızda durmaktadır.

Arap Baharı ve Körfez Ülkelerinin Ulusal Güvenlik Sorunu

Arap Baharı sürecinde yaşanan gelişmeler sonucunda geleneksel güvenlik ve dış politikalarında mevcut paradigmalardan tasfiyesine yönelik Körfez ülkelerinin, bu raddeden itibaren daha aktif ve iddialı bir profil sergilediklerini söyleyebiliriz. Bu değişikliğin asıl sebebini ise Arap Baharı sürecinde ortaya çıkan bölgesel konjonktürdeki fırsatlardan azami düzeyde yararlanma arzusundan ziyade, güvenlik önceliğine yönelik savunmacı bir aktivizmin tezahürü olarak okumak daha doğru olacaktır. Tabii burada ABD'nin Irak'tan çekilmesi sonrası oluşan güç boşluğunu da vurgulamamız gerekmektedir. Bununla birlikte Mısır'da devrim sürecinin başladığı andan itibaren Körfez ülkelerinin korkulu rüyası olan “devrim ihracı” endişesi ortaya çıktı. Öncelikli olarak kendi meşruiyetlerinin sorunsallaşmasına yol açacak hareketlerin ülkelere yayılması tehlikesini önlemeye çalışan Suudi Arabistan, BAE ve Kuveyt, daha sonra yakın çevrelerinden başlayarak sürece doğrudan müdahil olmaya çalıştılar. Özellikle Suudi Arabistan'ın kendi ideolojik öncülüğüne karşı çıkacak bir oluşumu engellemeye çalışması ve bu konuda hiçbir iradeye müsamaha etmeyeceğini çok açık belirtmesi Körfez ülkelerinin tutumunda etkili olmuştur.

Suudi Arabistan'ın Arap Baharı sürecinde özellikle Mısır'a yönelik tutumunda İhvan önemli bir faktör olarak karşımıza çıkmaktadır. Bölgede liderlik iddiası bulunan ve kendi kontrolü dışındaki gelişmeleri güvenli bulmayan Riyad yönetimi, İhvan'ın Mısır'da olası bir başarı sağlamasının bölgede yaratacağı dalgalanmanın yanı sıra Mısır'ın Arap dünyasındaki liderlik pozisyonunu geri alması gibi endişeleri taşımaktaydı. Bununla birlikte uzun yıllar İhvan'a ev sahipliği yapan ve yaşam alanı bulmasına imkan sağlayan Körfez ülkeleri, hiçbir zaman egemenliklerini zedeleyecek bir fırsatı da İhvan'a tanımamaya dikkat etti. Arap Baharıyla birlikte İhvan'a yönelik bu hassasiyet doğrudan tehdit zaviyesinden değerlendirilmekle birlikte Körfez ülkelerinin İhvan'a yaklaşımlarının da aynı olmadığını belirtmek gerekir.⁹ Arap Baharının Mısır'da darbe ile akamete uğramasıyla birlikte İhvan ve diğer İslami gruplara yönelik hem Körfez hem de Mısır tarafından çift taraflı yoğun bir baskı ve sindirme

9 Guido Steinberg, “The Gulf States and the Muslim Brotherhood”, *Project on Middle East Political Science*, 21 Mart 2014, <http://pomeps.org/2014/03/21/the-gulf-states-and-the-muslim-brotherhood/>

süreci yaşandı. Elbette ki Sisi yönetimi kendi meşruiyetini ve idaresini tahkim etmekte en büyük yardımı Körfez ülkelerinin (Katar hariç)¹⁰ cömert yardımı ve desteğinde buldu. Toplamda yaklaşık olarak 30 milyar dolar gibi devasa bir maddi yardım ile bu destek pekiştirildi.¹¹

Katar ise diğer Körfez ülkelerinden ayrılarak Arap Baharı sürecinde halkların taleplerinden yana politikalarını şekillendirdi. Mursi yönetimini destekleyen tek Körfez ülkesi olan Katar özellikle bölge sorunlarında etkin bir diplomatik aktivizm sergiledi. Ancak Katar'ın bölgede tüm taraflarla temas kurmaya özen gösteren ve etkisini artırmak için diplomatik risk almaktan kaçınmayan bu tutumu diğer Körfez ülkeleriyle sorun yaşamasına neden oldu. Ve bu sorun Suudi Arabistan, BAE ve Bahreyn'in Doha'dan büyükelçilerini çekmeleriyle neticelendi.¹² İlaveten söz konusu bu üç ülke İhvan hareketini terör örgütü olarak ilan ettiler. KİK kurulduğu tarihten itibaren yaşanan bu en büyük kriz, aslında Körfez ülkelerinin de krizlere karşı dayanıklılığının sınırlarını ve bölgesel düzene ilişkin tasavvurlarının neticelerini görmelerini sağladı. Dolayısıyla Katar'ın bölgede İslamcı gruplarla olan yakın diyalogunun Körfez'de oluşturduğu gerginlikten anlaşılacağı üzere, bölgesel düzen ile ilgili meselelerde Körfez ülkelerinin yekvücut hareket etmesi için epey mesafe kat etmesi gerekmektedir.

Arap Baharı sürecinin Körfez güvenliğine yönelik bir başka yansıması ise silahlanma ve savunma harcamalarının artışında görüldü. Özellikle Riyad yönetimi olayların başlangıcından 2014 yılına kadarki süreçte savunma harcamalarını neredeyse iki katına çıkardı. Suudi Arabistan 87 milyar dolar ile ABD ve Çin'in ardından dünyanın en fazla savunma harcamasında bulunan üçüncü ülkesi konumuna geldi. Bu rakam GSYH'nin yaklaşık yüzde 14'üne tekabül etmektedir.¹³ Körfez açısından Suudi Arabistan'ın savunma harcamalarının GSYH'ye oranında dünya ortalamasının çok üstünde olduğunu, dolayısıyla bütçe dengesini zorlayan bir dinamiğe sahip bulunduğunu belirtmekte fayda vardır. Buna mukabil diğer Körfez ülkelerinin savunma harcamalarında sanılanın aksine çok radikal bir artış görülmemektedir. Elbette savunma harcamalarının oransal seyirinin belirli düzeyde olması meblağın düşük olduğu manasına

10 Gülşah Neslihan Akkaya ve Mahmud El-Rantisi, "Arap Baharı Sonrası Katar Dış Politikası ve Körfez Siyaseti", *SETA Analiz*, Sayı: 138, (Kasım 2015).

11 David D. Kirkpatrick, "3 Persian Gulf Nations Pledge \$12 Billion in Aid for Egypt", *The New York Times*, 13 Mart 2015.

12 "Saudi, UAE, Bahrain with Draw Qatar Envoys", *Al Jazeera*, 6 Mart 2014.

13 "Trends in World Military Expenditure, 2015", *Stockholm International Peace Research Institute SIPRI*, (Nisan 2016), <http://books.sipri.org/files/FS/SIPRIFS1604.pdf>

da gelmemektedir. Suudi Arabistan ve BAE'nin savunma harcamalarında daha agresif olmaları, bölgesel düzenin statik yapılarında meydana gelen çözümler ve bu çözümlere gösterilen reaksiyonun tezahürüdür. Bununla birlikte Körfez güvenliğinin asıl merkezini teşkil eden, aslında İran tehdidi eksenli bölgesel güvenlik ihtiyaçlarına yönelik bir arayıştır.



Kaynak: The Military Balance ve SIPRI verilerinden derlenmiştir.¹⁴

ABD-İran yakınlaşmasının oluşturduğu hassasiyet ve diğer bölgesel tehditler Riyad yönetiminin pozisyonunu değiştirmesine neden oldu. Kral Selman döneminin başlamasıyla Suudi Arabistan dış politikasındaki değişikliklerin başında İhvan'dan ziyade İran tehdidinin gelmesi burada belirleyici olan etkidir. Suudi Arabistan'ın Türkiye ile yakınlık kurmaya çalışması bu minvalde daha anlaşılır olacaktır. Ancak belirtmek gerekir ki Suudi Arabistan'ın Türkiye ile yakınlaşma çabası bölgesel düzen konusunda ideolojik bir uyumun neticesi değil bilakis güvenlik ihtiyacına yönelik acil müdahale ihtiyacından kaynaklanmaktadır. Ayrıca Suudi Arabistan bölgede İran'ın nüfuzunu artırması karşısında dış politikada değişim sinyalleri vermesinin ardından İhvan'a yönelik argümanlarını, politika tercihlerini ve tutumunu yumuşatabileceğini gösterdi.¹⁵ Hamas lideri ile Kardavi'nin

14 "The Military Balance 2016", IISS, <https://www.iiss.org/en/publications/military-s-balance>; SIPRI <http://www.sipri.org/>

15 Mary Atkinson "Saudi Arabia Has 'No Problem' with Muslim Brotherhood: Foreign Minister", *Middle East Eye*, 11 Şubat 2015.

Riyad'a davet edilmesi ve Yemen'de İslah ile temasa geçilmesi bu açıdan önem arz etmektedir.¹⁶

Aslında bundan sonraki süreçte Körfez ülkeleri ile Mısır arasındaki güvenlik temelli ilişkileri belirleyecek olan İhvan ve İran'ın taraflar arasında makbul birer tehdit olarak görülmeleleridir. Özellikle Suudi Arabistan'ın İhvan'ı terör örgütü ilan ederek 3 Temmuz darbesinin ilk günkü azmiyle pozisyonunu sabitlemesi, elbette ki Mısır'ın da Körfez ülkelerinin İran'a yönelik hassasiyetlerine uygun davranmasını kolaylaştıracaktır. Dolayısıyla İran ve İhvan üzerinden şekillenen ve tarafların birbirlerine karşı pazarlık motivasyonu olarak kullandığı bir güvenlik yaklaşımı güvene dayalı, uzun vadeli ve çözüm üreten bir müttefiklikten ziyade güncel ve taktiksel adımlara mahkum, itimat edilme-yen bir ortaklık resmi ortaya koymaktadır.

Körfez ülkeleri Mısır'ın askeri gücüne, buna mukabil Mısır da Körfez'in cömert yardımlarına ihtiyaç duymaktadır. Her ne kadar Suudi Arabistan, BAE ve Kuveyt'in Sisi rejiminin arkasında güçlü desteği olsa da en nihayetinde bölgesel bir güç olarak Mısır hazır kıta bir diplomatik angajman içerisinde olmayacaktır. Dolayısıyla KİK içerisinde de Sisi yönetimine bakışın değişebileceği ihtimali belirlediğini söylemek mümkündür. Başta Suudi Arabistan olmak üzere Körfez ülkelerinin bölgesel düzende geçiş sürecinin akışı içerisinde güvenlik ihtiyaçlarına göre yeni bir değerlendirme yapması kaçınılmazdır.

İran Nükleer Anlaşması ve Bölgesel Güvenlik

Son yıllarda yaşanan güvenlik sorunlarına ilaveten bir de Obama yönetiminin İran'a yönelik askeri müdahaleden ziyade diplomatik çözüm çabalarıyla neticeye ulaşma yönündeki kararlılığı Körfez ülkelerini oldukça rahatsız etti.¹⁷ İran ile P5+1 ülkelerinin 14 Temmuz'da imzaladıkları nükleer anlaşmayı Körfez ülkeleri her ne kadar olumlu karşıladıklarını açıkladıysa da—ABD yönetiminin baskısıyla—, tarafların anlaşmaya bakış açıları oldukça farklıdır. Obama yönetimi nihai anlaşmanın sağlanmasıyla birlikte İran'ın daha kontrol edilebilir bir noktaya çekilmesi, özellikle ekonomik ambargoların kaldırılmasıyla uluslararası toplumla daha sağlıklı bir ilişki kurması ve elbette nükleer silah hususunda daha sıkı bir denetlemeye tabi tutulması amacını taşımaktadır.¹⁸ Buna mukabil

16 Mohammad Ali Musawi, "Saudi Arabia and Egypt: Friends or Foes?", *Al Araby al Jadeed*, 3 Ağustos 2015.

17 Murat Yeşiltaş, "Nükleer Anlaşma, 'Yeni İran ve Normalleşme Sancısı'", *Star Açık Görüş*, 19 Temmuz 2015.

18 Hasan B. Yalçın, "İran Nükleer Müzakereleri", *SETA Analiz*, Sayı: 130, (Haziran 2015); Talha Köse, "İran Nükleer Mutabakatının Muhtemel Bölgesel Sonuçları", *SETA Perspektif*, Sayı: 110 (Temmuz 2015).

Körfez ülkeleri ise İran ile imzalanan nükleer anlaşmanın bölgede İran'ın nüfuz alanını daha genişleteceği, ekonomik kazanımlarını bölgesel yayılma araçlarına yönlendireceği ve böylelikle güçlenmiş bir İran'ın Körfez güvenliğini eskisinden daha yüksek seviyede tehdit eder hale geleceği yönünde güçlü bir kanaate sahiptir. Dolayısıyla nükleer anlaşmanın bölgesel istikrarı doğrudan tehlikeye atan bir süreci tetikleyeceği düşüncesindedirler. Bu açıdan Körfez ülkeleri için çift taraflı bir şüpheyi içeren bir süreç yaşanmıştır.

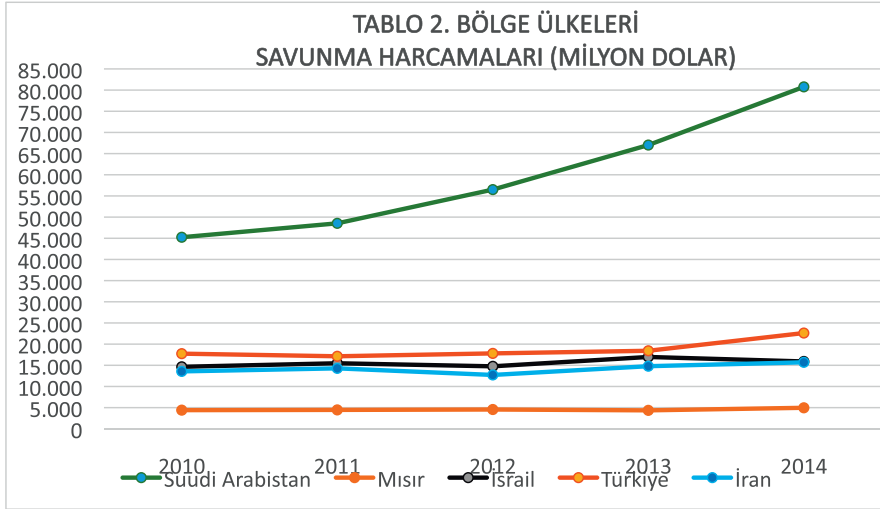
Birincisi, nükleer anlaşma ile birlikte iddia edilenin aksine İran'ın bölgesel hedefleri ve nükleer hırslarından vazgeçmeyeceği, dolayısıyla sınırlandırılmış bir İran'ın mümkün olmadığı kanaatidir. İkincisi, çok özel bir ilişki içerisinde olunan ABD'nin artık gerekli savunma ve askeri angajmanlara yanaşmayacağına dair oluşan şüphe dir.

Elbette diğer başlıklarda olduğu gibi bu konuda da KİK üyelerinin nükleer anlaşmaya yönelik benzer tasarruflarda bulunmadığını söylemek mümkündür. Katar, Umman ve Dubai Emirliği İran'a karşı daha itidalli ve yakın tutum sergilemeye özen göstermekte ve nükleer anlaşmanın bölgesel gerilimin azalmasına yardımcı olacağını mütalaa etmektedirler. Nükleer anlaşma sonrası Umman'la İran arasında 60 milyar dolarlık gaz anlaşması imzalanması bunu ispatlar niteliktedir.¹⁹ Umman, Tahran yönetiminin politikalarını kendi iç istikrarına tehdit olarak görmemekte ve Hürmüz Boğazı'nı paylaştığı komşusuyla iyi ilişkiler içerisinde olmak istemektedir. Hatta Birleşik Arap Emirlikleri'nin (BAE) kendi içerisinde bile Dubai ve Abu Dabi Emirliklerinin İran'a yönelik farklı tutumları sergilemeleri şaşırtıcı olmamaktadır.

Bununla birlikte başta Körfez ülkelerinin güvenlik eksikliğinin ABD endeksli bir askeri mevcudiyet tarafından sağlanıyor olması ve petrole dayalı küresel ekonomik bağımlılığı, küresel güç ABD'nin hilafına hareket etmesini imkansız kılmaktadır. 24 Kasım 2013'te İran ile P5+1 arasında nükleer programa ilişkin müzakerelerde geçici anlaşmaya varılmasından günümüze kadar Körfez ülkeleri sadece ABD'den toplam 33,615 milyar dolar gibi yüksek meblağda silah alımı gerçekleştirmiştir. Bu meblağda 26,835 milyar dolar Suudi Arabistan'a, 4,665 milyar dolar BAE'ye, 1,965 milyar dolar Kuveyt'e ve 150 milyon dolar Bahreyn'e aittir.²⁰

19 "Iran, Oman Sign Deal to Study Sub-Sea Gas Pipeline", *Times of Oman*, 22 Eylül 2015.

20 Defense Security Cooperation Agency, <http://www.dsca.mil/major-arms-sales>



Kaynak: The Military Balance ve SIPRI verilerinden derlenmiştir.²¹

2014 yılında dünyanın en fazla silah ithal eden ilk on ülkesinin 28 milyar dolar harcadığını göz önünde bulundurduğumuzda Körfez ülkelerinin nasıl olağanüstü bir harcama yaptığına dair bir fikir sahibi olabiliriz.²² Aynı yıl KİK üyesi ülkeler yaklaşık 113,7 milyar dolar, İran ise 15,7 milyar dolar savunma harcaması yaptı. Buradan da anlaşılacağı üzere Körfez ülkelerinin savunma harcamasında İran'a oranla yaklaşık yedi kat daha fazla bir bütçe kullandığını görmekteyiz. Hatta tablo 2'de de daha net görüldüğü üzere sadece Suudi Arabistan'ın savunma harcaması bölgedeki diğer güçlü aktörler olan Türkiye, Mısır, İran ve İsrail'in toplamından dahi daha fazladır ve Arap Baharının başlangıcından itibaren çok hızlı bir yükseliş seyri izlemektedir. Son yirmi yıl içerisinde toplamda 500 milyar dolar²³ gibi bir askeri harcama yapan Suudi Arabistan'ın önümüzdeki yıl bu artış trendini daha da hızlandırarak 100 milyar doların üzerine çıkması muhtemeldir.

21 "The Military Balance 2016", IISS, <https://www.iiss.org/en/publications/military-s-balance>; SIPRI <http://www.sipri.org/>

22 Alan Tovey , "Charted: the World's Biggest Arms Importers", *The Telegraph*, 8 Mart 2015.

23 John Hudson, "Israel: Go Ahead and Give the Gulfies Guns", *Foreign Policy*, 13 Mayıs 2015.

Güvensizlik Dinamikleri ve Körfez Ülkelerinin Tepkisi

Ulusal stratejinin dört temel ayağı olan ekonomik, askeri, siyasi ve psikolojik alanlarda²⁴ Körfez ülkelerinin çok ciddi meydan okumalarla karşı karşıya olduğunu belirtmemiz gerekmektedir. Arap Baharı süreciyle başlayan ve devlet dışı aktörlerin Ortadoğu’da etkinliğini artırmasıyla devam eden siyasi; petrol fiyatlarının düşmesi ve savunma harcamalarının muazzam düzeyde yükselmesiyle ekonomik; Yemen, Suriye, DAİŞ ve İran tehdidi başta olmak üzere yakın coğrafyasında güvenlik tehditleriyle dolu olması bakımından askeri; nükleer anlaşma ile ABD güvenlik şemsiyesinin kaybedilme korkusunun oluşturduğu travma sebebiyle de psikolojik bakımdan sarsılmış ve tam bir güvensizlik hissiyatına savrulmuştur. Halihazırda oluşan güvensizlik hissiyatı ile bir yandan kendilerine yönelik tehditleri ve bu tehditlerin maliyetlerini en aza indirme çabasında olan Körfez ülkeleri diğer yandan bölgesel müttefikliğin aleyhine olarak güvenlik angajmanlarına girmekten imtina etmemektedirler. Örneğin BAE, Körfez ülkelerinin güçlü desteğini alan Sisi rejimiyle birlikte Suriye üzerinden oldukça tepki toplayan Rusya’yla yakın bağlar kurmak yoluna gidebilmektedir.²⁵

Bununla birlikte Körfez ülkelerinin güvenlik bağlamında yeni bir döneme girdiğine yönelik oldukça geniş bir söylemle karşı karşıyayız. Amerikan’ın bölgedeki tercihleri ve bu tercihlerin Körfez güvenliği konusunda oluşturduğu tehdidin giderilmesi konusunda her bir Körfez ülkesinin kendi ulusal güvenliğini daha fazla ön plana çıkardığı ve savunma harcamalarını artırdığını söylememiz gerekir. Bahreyn’in İngiltere; Katar’ın Türkiye ve Fransa; BAE ve Suudi Arabistan’ın ise İngiltere, Fransa ve nükleer konusunda da Güney Kore ile birlikte hareket etmesi bir çeşitlilik arayışının tezahürüdür. Körfez ülkelerinin güvenlik konusunda ABD’ye olan azami bağımlılığı son dönemde bir bunalım oluşturmuştur. Dolayısıyla Körfez ülkelerinin silah temini konusunda bir çeşitlendirmeye gitmesi gayet doğaldır. Özellikle 2015 yılında Körfez ülkelerinin Fransa ile oldukça yakınlaştığına şahit olmaktayız.²⁶ Mayıs ayında ABD-KİK arasında gerçekleştirilen Camp David zirvesi öncesinde bir araya gelen Konseyin Fransa Başkanı Hollande’ı zirveye davet etmesi ve yine Fransa ile yüksek meblağlı anlaşmalarının imzalanması (iki adet nükleer reaktör

24 David Jablonsky “Why is Strategy Difficult?”, *US Army War College Guide to Strategy*, Ed. Joseph R. Cerami, ve James F. Holcomb, (2001), s. 143-156.

25 Caline Malek, “UAE and Russia Sign Deal for Enriched Uranium”, *The National*, 15 Ekim 2015.

26 Julien Barnes-Dacey, “France: The Gulf Monarchies’ New Best Friend”, *Middle East Eye*, 27 Haziran 2015.

ve havacılık alanını kapsayan –askeri amaçlı da kullanılabilen 23 adet Airbus H145 helikopterleri dahil– 12 milyar dolarlık anlaşma) bu yakınlığın yansıması olarak görülebilir.²⁷ Öte yandan, Fransa'nın ABD'nin alternatifi olamayacağını elbette ki Körfez ülkeleri de bilmektedir. Ancak acil güvenlik ihtiyaçlarını karşılayabilecek silah alımı ve finansal kapasitelerinin Avrupa ülkelerine yönlendirilmesi de bir çıkış stratejisi olarak belirlenmiştir. AB ülkeleri ve jeopolitik boyut bağlamında diğer küresel aktörler ABD'nin Körfez'deki imkan ve kabiliyetleriyle rekabet edecek durumda değildir. Körfez ülkelerinin de bunun farkında oldukları çok açıktır. Dolayısıyla bu çeşitlendirmeyi bir kopuş olarak değerlendirmemek gerekir. Bilakis ABD'nin Körfez ülkelerinin güvenliği noktasında oynadığı rol kendileri açısından son derece stratejik bir öneme sahiptir.

Bununla birlikte bölgesel güç boşluğunu kendi lehine doldurmak amacıyla Rusya'nın Körfez ülkelerinin yeni müttefiki olarak belirmesi ihtimali mevcuttu. Hatta II. Velihaht Prens Muhammed bin Selman'ın Haziran ayında Saint Petersburg'da Putin'le buluşması ve 10 milyar dolarlık anlaşma imzalaması bu amaca matuftu.²⁸ Bu, hem Körfez bölgesindeki güç denkleminde Rusya'nın desteğinin alınması hem de Washington yönetimine ciddi bir uyarı mesajı olması bakımından değerli bir adım olarak görülmüştü. Kaldı ki Putin, iktidarının ilk yıllarından itibaren özellikle ekonomi alanı başta olmak üzere Körfez ülkeleriyle ilişkileri güçlendirmek niyetinde olduğunu belli ediyordu. Putin'in 2007 yılındaki Katar, Suudi Arabistan ve BAE ziyaretleri bu niyeti açıkça ortaya koymaktaydı.²⁹ 2015'in ikinci yarısında Suudi Arabistan veliahtları ile Kuveyt ve BAE emirlerinin Putin ile Rusya'da bir araya gelmeleri ve askeri konular dahil muhtevası geniş çeşitli anlaşmalar yapmaları aynı amaca haizdi. Ancak özellikle Suriye meselesinde Suudi Arabistan ve Rusya'nın karşıt taraflarda yer alması Körfez içerisinde Rusya'ya yaklaşım konusunda farklılıkların ortaya çıkmasına neden olmuştur.

İlaveten Körfez'de son dönemde biri Türkiye ile Katar diğeri ise Bahreyn ile İngiltere arasında imzalanan iki anlaşma Körfez güvenliğini önümüzdeki

27 Bruce Riedel, “From Putin to Paris: Deputy Crown Prince Mohammed bin Salman Busy Solidifying Saudi Friendships”, The Brookings Institution, 24 Haziran 2015. <http://www.brookings.edu/blogs/markaz/posts/2015/06/24-paris-france-diplomacy-saudi-arabia-riedel>

28 Kathrin Hille “Saudi Sovereign Fund to Invest \$10b in Russia”, *Financial Times*, 6 Temmuz 2015.

29 Mark N. Katz, “Convergent Hopes, Divergent Realities: Russia and the Gulf in a Time of Troubles”, Arab Gulf States Institute in Washington, 6 Kasım 2015. <http://www.agsiw.org/convergent-hopes-divergent-realities-russia-and-the-gulf-in-a-time-of-troubles/>

dönemde oldukça etkileyecektir. Bölgesel belirsizlikler altında Türkiye ile Katar siyasi alanda ulaştıkları iyi ilişkilerin benzerini askeri alanda da yakalama çabasıdır. İki ülke arasında yapılan Yüksek Stratejik Komite ve Askeri İşbirliği anlaşması çerçevesince Türkiye Katar'da asker konuşlandırabilecek ve Katar da Türkiye'ye personel gönderebilecektir.³⁰ Körfez ülkeleri tarafından geleneksel olarak İran tehdidini dengeleyecek bir aktör olarak görülen Türkiye ile girilen bu angajman konjonktür sebebiyle makul bir girişim olarak kabul edilmiştir.

Aralık 2014 tarihinde İngiltere ve Bahreyn'in Mina Salman Limanı'nda kurulması planlanan bir deniz üssü konusunda anlaşmaları geniş yankı uyandırmıştır.³¹ İngiltere, Körfez bölgesindeki askeri varlığını sürekli hale getirecek bu anlaşma ile stratejik bir hamlede bulundu. Aslında bu iki ülke açısından da oldukça stratejik bir anlaşmadır. Zira İngiltere Soğuk Savaş döneminde (1971) askeri olarak çekildiği bölgeye güçlü bir şekilde geri dönerken, Bahreyn de güvenlik angajmanında çeşitliliği yakalama fırsatı bulmuştur. Bu anlaşma, ABD 5. Filosu'na ev sahipliği yapan Bahreyn'in, iç siyasi bunalımlar sebebiyle gerginlik yaşadığı Washington yönetimine karşı yeni bir denge oluşturması bakımından önem arz etmektedir. Kraliyet donanmasının Körfez'deki kapasitesini güçlendirmesi, mevcut güvenlik dengesinin yeni bir görünüm kazanmasına sebep olmuştur.

Her ne kadar ABD ile Körfez arasında ilişkilerde türbülans yaşansa da, İran nükleer anlaşması sonrasında Körfez ülkelerinin güvenlik endişelerinin giderilmesi için ABD'nin silah satışlarını hızlı bir biçimde onayladığı görülmektedir. Hatta ABD, Arap Baharı sürecinde yaşanan iç karışıklıklar sebebiyle Bahreyn'e uyguladığı silah ambargosunu bile dört yıl aradan sonra kaldırarak silah satışına onay vermiştir.

Refleksif Güç Kullanımı: Yemen Operasyonu

Yemen'de Arap Baharı sürecinde yaşanan siyasi dönüşüm sonrası ülkede siyasi istikrarın sağlanamamasında bölgesel aktörlerin tercihleri önemli rol oynadı. KİK çabalarıyla gerçekleştirilen siyasi dönüşüm aslında Körfez güvenliği açısından da son derece önemliydi. 2009-2010 yıllarında Şii Ensarullah Hareketi ile –Husilerle– yaşanan olumsuz tecrübe de göz önünde bulundurulduğunda bu çaba daha da anlamlı hale gelmektedir.³² Eylül 2014'te başkent Sana'yı ele ge-

30 “Türkiye ve Katar Arasında Askeri İşbirliği”, *Sabah*, 8 Haziran 2015.

31 “UK Says Signs Deal to Expand Naval Presence in Bahrain”, *Reuters*, 5 Aralık 2014.

32 Veysel Kurt, “Devrim'den Askeri Müdahaleye Yemen”, *SETA Analiz*, Sayı: 144, (Aralık 2015).

çiren ve güneye doğru ilerleyen İran destekli Husilerin durdurulması amacıyla Suudi Arabistan öncülüğünde başlatılan ‘Kararlılık Fırtınası’ (26 Mart) ve ardından gelen ‘Umuda Dönüş’ (21 Nisan) operasyonlarına BAE, Bahreyn, Katar, Kuveyt, Sudan, Fas ve Ürdün aktif bir biçimde, birçok bölgesel ve küresel aktör de dolaylı olarak (lojistik, istihbari ve silah) destek vermiştir.³³ KİK üyesi Umman operasyona katkı sunmazken, Mısır’ın desteği ise sözlü olarak çokça zikredilse de fiiliyatta sarıh bir biçimde görülmemiştir. Bab’ül-Mendep Boğazi’na ve Süveyş Kanalı ulaşımı gibi Körfez güvenliğini doğrudan etkileyen bir konuma sahip Yemen’de Husilerin gerçekleştirdikleri darbe hem ülkedeki mevcut krizi derinleştirmiş hem de Körfez ülkelerinin modern tarihlerinde ilk defa güç kullanımı tercihinde bulunmasına yol açmıştır.

Bu güç kullanımının refleksif olması; sahada gerekli ittifaklar kurulmaması, bir çıkış stratejisi belirlenmemesi ve operasyon sonrası muhtemel bir geçiş sürecine dair stratejik bir planlamanın yoksunluğundan kaynaklanmaktadır. Kara savaşı için gerekli olan destek öncelikle yakın müttefik ülkelerden (Mısır, Pakistan, Sudan, Fas, Eritre) ikinci olarak da başta Latin Amerika olmak üzere dünyanın çeşitli bölgelerinden paralı askerlerden sağlanmaya çalışılmıştır. Her ne kadar askeri envanter hususunda Körfez ülkeleri - yıllardır çok yüksek düzeyde aldığı modern ve teknolojik silahlar sayesinde oldukça güçlü olsa da nitelikli askeri personel noktasında ciddi bir sıkıntının olduğu muhakkaktır.

İlk kez gerçekleşen bu kapsamlı güç kullanımında Körfez ülkelerinin başta nitelikli personel başta olmak üzere askeri kapasitelerinin yeterli düzeyde olmadığı görüldü. Dolayısıyla Körfez ülkelerinin askeri harcamalarıyla ters orantılı bir şekilde yetersiz personel sıkıntısı içerisinde olduğu açıkça ortaya çıktı. Mısır ile planlanan tatbikatların Yemen operasyonundan çok sonra ortaya çıkması dahi Körfez ülkelerinin operasyonla ilgili stratejik hesaplamalarda oldukça aceleci olduklarını net bir şekilde ortaya koymaktadır.³⁴

Bununla birlikte burada değinilmesi gereken bir diğer husus ise İran dış politikasının bölgesel etki alanıyla ilgili hırsı üzerine olacaktır. İran’ın Suriye, Irak, Lübnan ve Bahreyn ile ilgili kendisine doğal nüfuz alanları oluşturma çabası, dış politikası açısından kısa vadede sonuç vermiştir. Ancak bu sonucun aynı zamanda ve aynı hızla İran karşısında konumlanan ve kapsamı bakımından Ortadoğu tarihi içerisinde mühim sayılabilecek bir koalisyonun oluşmasına da neden olduğu akılda tutulmalıdır.

Bundan sonraki süreçte Yemen’in Körfez güvenliğine ne ölçüde bir tehdit

33 “Saudi Arabia Launches Air Strikes in Yemen”, *BBC*, 26 Mart 2015.

34 “Egypt-Saudi Discuss Joint Military Exercise Amid Yemen War”, *Al-Araby al-Jadeed*, 15 Nisan 2015.

kaynağı olacağını değerlendirmek için birkaç hususu göz önüne almak gerekir. İlk olarak, ekonomisinin oldukça zayıf, halkın gelir düzeyinin çok düşük olduğu Yemen’de siyasi istikrarsızlığın iç savaşa evrilmesiyle beraber KİK için güvenlik tehdidinin kendisine yönelme riski oluşmuştur. Aslında bunu bir bakıma nükleer anlaşma sonrası İran’la süregelen jeopolitik güç mücadelesine üretilmiş bir cevap olarak görmek daha doğru olacaktır. Yemen, bölgede İran tehdidine cevap üretilebilecek en makul mücadele alanıdır ve bölgedeki diğer çatışma alanlarında psikolojik üstünlüğü ele geçirmek için de önemli bir adımdır. Dolayısıyla burada Husilerin ilerleyişi Körfez ülkeleri açısından İran’a en çabuk ve en makul alanda cevap üretme imkanını sağlamıştır. Zira başka bir çatışma alanına hem doğrudan müdahil olmanın imkanı hem de böyle bir vekalet savaşının koşulları mümkün bulunmamaktadır. Bu bağlamda bu ilk güç kullanımında onurlu bir çıkış için gerekli olan “makul” zaferin elde edilmesine çalışılacaktır. Bu aynı zamanda nüfusunun büyük çoğunluğu gençlerden oluşan Körfez ülkelerinin ulusal kimliklerini tahkim etmek açısından da önem taşımaktadır.

İkincisi, ülkenin güney batısındaki Taiz üzerinde çatışmaların devam ettiği Yemen’de temel olarak çatışmadan çözüme giden yol sahadaki herhangi bir tarafın tamamen üstünlüğü ele geçirip yönetimi kontrolü altına almasıyla gerçekleşmeyecektir. Daha ziyade İran-Suudi Arabistan ve elbette ABD başta olmak üzere aktörlerin bölgesel düzenin Yemen ayağında sulh aşamasına geldiğine dair ikna olmalarından geçmektedir.

Üçüncüsü, koalisyon güçleri tarafından Temmuz ayında Aden Husilerden geri alınmıştır ancak bu süreçte Yemen el-Kaidesi ve DAİŞ hareket alanını genişletme imkanı bulmuştur. Bu örgütler koalisyon destekli Cumhurbaşkanı Abdurabbu Mansur Hadi yanlısı Halk Direniş Güçleri (HDG), devrik Cumhurbaşkanı Ali Abdullah Salih güçleri ile Şii Ensarullah Hareketi (Husiler) arasındaki güç mücadelesinden doğan boşluğu iyi değerlendirmiştir. Bu minvalde Yemen’de taraflar arasında sükunet sağlansa dahi sahadaki el-Kaide ve DAİŞ gerçeği artık çok farklı düzlemedir. Dolayısıyla Körfez açısından bu örgütlerin Yemen’de etkinlik alanlarını artırması Husilerin oluşturduğu tehditten daha tehlikelidir. Bu açıdan BM himayesinde taraflar arasındaki barış görüşmelerinde terör tehdidinin taraflar arasında uzlaşısı vesilesi olması dahi muhtemeldir.

Mevcut güç kapasiteleri bakımından her ne kadar Yemen denklemine Husiler ve devrik lider Salih destekçileri avantajlı konumda bulunsalar dahi KİK ülkelerine sınır ötesi gerilim oluşturabilecek bir hedefleri olmadığı aşıkardır. Ülkede istikrarsızlığın devam edeceğini ve Husilerin kazandıkları mevziyi kaybetmemek adına ciddi bir direnç ortaya koyacaklarını söyleyebiliriz. Körfez ülkelerinin Yemen’de üstlendikleri risklerin telafi edilmesi zor süreçler olabilir. DAİŞ ve el-Kaide’nin Yemen’de oluşturduğu yeni durumla birlikte

ülkedeki şiddet sarmalı ve siyasi istikrarsızlığın daha da artacağını söylemek mümkündür. Kısa vadede Körfez güvenliğini en yoğun şekilde tehdit edecek gelişmelerin Yemen üzerinden yaşanması söz konusu olabilir.

Ortak Ordu İnisyatifi ve Silahlanma

Mücvir coğrafyasının tam bir istikrarsızlık sarmalı içerisinde olması KİK üyesi ülkeleri güvenlik temelli yeni yapılanmalar oluşturmaya sevk etmiştir. DAİŞ tehdidi, Irak, Suriye, Yemen ve bölgesel etki bağlamında geleneksel İran tehlikesi sebebiyle Körfez ülkeleri bir dizi tedbir almayı uygun görmüştür. BAE’de İnterpol benzeri bir polis gücü (KİK-Pol) kurulması ve Bahreyn’de konuşlandırılacak bir deniz gücünün oluşturulması bu tedbirlerin sadece bir parçasıdır. Bunun yanında 2013’te Suudi Arabistan’ın önerisi olarak ortaya çıkan ve Riyad’da yaklaşık yüz bin askerden müteşekkil NATO benzeri bir yapılanma olması planlanan “Ortak Askeri Komutanlık” ile ilgili çalışmaların hızlandırılması gibi kararlara binaen; Kuveyt Emirinin de zirvede dillendirdiği Körfez İşbirliği Konseyi’nden Avrupa Birliği benzeri bir yapı olması planlanan “Körfez Birliği’ne” geçilmesi fikri gündeme gelmiştir.³⁵

Bununla birlikte Mısır’ın Şarm el-Şeyh kentinde 29 Mart’ta toplanan 26. Arap Birliği Zirvesinde alınan “Ortak Arap Gücü” kararı belirsizliğini korumaktadır. Yemen operasyonu ile iyice ön plana çıkan ortak ordu fikri çok arzulu bir şekilde dile getirilse de böyle bir oluşumun muhtevası ve işleyişi bakımından çok fazla çözüm üretebileceğini söylemek mümkün değildir.³⁶ Zira çok dinamik bir yapıya sahip olduğu bilinen Ortadoğu’da her ülke yüzleştiği tehdit karşısında ortak ordudan müstefit olmaya çalışacak ve bu da farklı çıkar denklemleri içerisindeki Ortadoğu’yu çıkmaza sürükleyecektir. Kaldı ki Mısır ve Suudi Arabistan arasında kurulacak ordunun nerede, nasıl ve kim tarafından idare edileceğine dair bir ayrışmanın bulunması sebebiyle bu girişimin akim kalacağı tahmin edilmektedir. Körfez teşekkülü olan “Yarımada Kalkanı Gücü’nün” (Peninsula Shield Force) etkisizliği de bu minvalde önemli bir göstergedir.

Aslında Yemen’de yaşanan askeri kapasite sorunu bile başlı başına Körfez güvenlik yapılanmasının sınırlarını ortaya koymasından oldukça net bir tablo resmetmektedir. Körfez ülkeleri nitelikli askeri personel eksikliğini kapatmanın yöntemi olarak paralı asker kullanımını benimsemiştir. Bilhassa Birleşik Arap Emirlikleri’nin Latin Amerika başta olmak üzere dünyanın çeşitli bölgelerinden paralı askerler istihdam etmesi dikkat çekmektedir. Arap Baharı

35 Fahd Al-Zayabi, “Gulf Leaders Announce Joint Naval, Police Forces”, *Asharq Al-Awsat*, 10 Aralık 2014.

36 “Arab League Agrees to Create Joint Military Force”, *BBC*, 29 Mart 2015.

sürecinde başlayan paralı asker kullanımı son olarak Yemen müdahalesinde tekrar tercih edildi. Yaklaşık 450 paralı askerın konuşlandırıldığı Yemen’de özellikle FARC tecrübesi sebebiyle Kolombiyalı paralı askerlerin tercih edildiği ve ülkelerinde kazandıkları ücretle mukayese edildiğinde Latin Amerikalı askerlerin bu görev için kolay ikna oldukları belirtilmektedir.³⁷ Bununla birlikte Sudan ve Eritre gibi Afrika ülkeleri vatandaşlarının da bu yapının içerisinde yer aldığı belirtilmekte fayda vardır. Öte yandan hâlihazırda 39 ülkenin katılımıyla devam eden ve Aralık 2015’te Suudi Arabistan Savunma Bakanı II. Veliht Prens Muhammed bin Salman tarafından duyurulan ‘Teröre Karşı İslam İttifakı’ ordusu³⁸ ise bölgedeki güvenlik krizine karşı ortaya konan bir diğer tedbirdir. Geniş katılımlı bir askeri inisiyatif olması ve etkili çözüm üreten bir yapı şeklini alması hedeflenen bu ittifakın mevcut şartlarda müspet sonuçlar ortaya koyması oldukça zor görünmektedir.

Petrol fiyatlarında yaşanan düşüşe rağmen Körfez ülkeleri istikrarsızlık sarmalı ortasında bölgede güvenlik ihtiyaçlarını öncelemek mecburiyetinde kalmıştır. Makroekonomik hedeflerini yüksek petrol fiyatları üzerinden hesaplayan ülkeler bütçe planlarını revize etmekle birlikte güvenlik ihtiyaçlarına binaen artan savunma harcamalarının ekonomileri üzerinde oluşturduğu olumsuz etkileri yüklenmişlerdir. Elbette ki Yemen, DAİŞ, Suriye ve geleneksel İran tehdidi savunma harcamalarını etkileyen en önemli faktörler olmuştur. Suudi Arabistan 2014 yılında 6,4 milyar dolar ile silah ithal eden ülkeler sıralamasında, 5,57 milyar dolar harcayan Hindistan’ın önüne geçerek ilk sıraya yükselmiştir. Silahlanmaya ciddi rakamlar harcayan bir diğer Körfez ülkesi BAE ise bir önceki yıla göre bir basamak düşerek dördüncü sıraya gerilemiştir. 2014 yılında Suudi Arabistan ve Birleşik Arap Emirlikleri silah ithalatına yaklaşık olarak 8,6 milyar dolar harcamıştır. Bu rakam Avrupa ülkelerinin toplam harcamalarından bile fazladır.³⁹ Arap Baharı sürecinden itibaren Körfez ülkelerinin devasa silah alım anlaşmaları yaparak konvansiyonel gücünü artırma çabasında olduğunu belirtmek gerekmektedir. Sadece Suudi Arabistan 2010-2014 yılları arasında ABD’li firmalardan 90 milyar doların üzerinde silah alımında bulunmuştur.⁴⁰

Bununla birlikte son dönemde mevcut olan ancak İran nükleer anlaşmasıyla zirve noktasına ulaşan Körfez ülkelerinin ABD politikalarına olan tepkisi

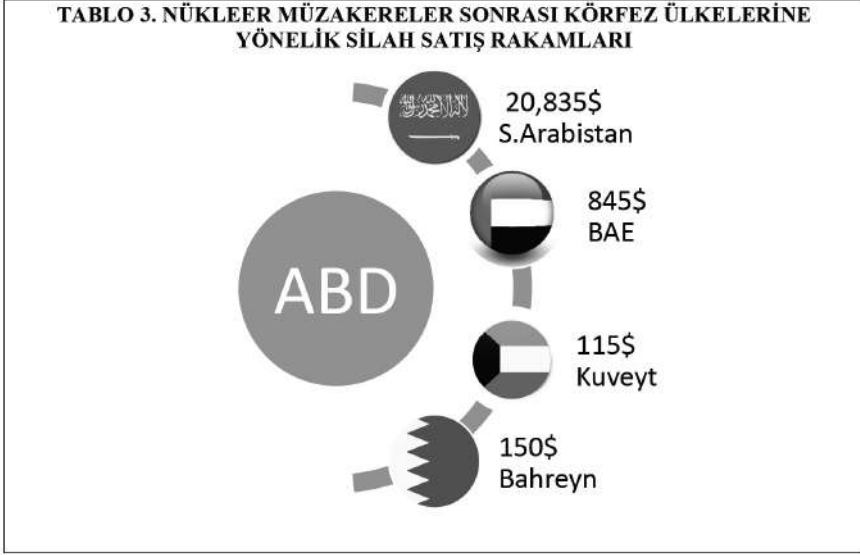
37 Emily B. Hager ve Mark Mazzettinov, “Emirates Secretly Sends Colombian Mercenaries to Yemen Fight”, *The New York Times*, 25 Kasım 2015.

38 “King Salman calls for unity to fix regional crises”, *Arab News*, 14 Nisan 2016.

39 “Saudi Arabia Becomes World’s Biggest Arms Importer” *The Guardian*, 9 Mart 2015.

40 Anthony H. Cordesman, “The Arab-U.S. Strategic Partnership and the Changing Security Balance in the Gulf”, *CSIS*, (Ekim 2015), s. 15, s. 35.

aynı zamanda silahlanma konusunda da çeşitlilik arayışına yönelmesine sebep olmuştur. Bu nedenle Katar, Fransa'dan 7,1 milyar dolar değerinde 24 adet Rafale savaş uçağı almıştır.⁴¹ İlaveten Kuveyt, 28 adet Eurofighter Typhoon savaş uçağı için 8 milyar avroluk ve Fransa ile 24 adet Caracal helikopter ile birlikte silah, askeri araç ve mühimmat içeren yaklaşık 2,5 milyar avroluk alım gerçekleştirmiştir.⁴²



Kaynak: Defense Security Cooperation Agency Major Arms Sales sitesinden derlenmiştir.⁴³

Yıl içerisinde her ne kadar Suudi Arabistan ile ABD arasında nükleer anlaşma dolayısıyla ciddi krizler yaşandığı müşahede edilse de silah ticareti hususunda bu gerilimle tezat teşkil eden bir tablonun ortaya çıktığını görmekteyiz. Tablo 3'ten anlaşılacağı üzere 2015 yılında diğer Körfez ülkeleriyle mukayese edilemeyecek düzeyde ABD'den silah alımı gerçekleştiren Suudi Arabistan'ın, İran karşısında somut güvenlik taahhütleri beklentisini bu şekilde karşıladığını söyleyebiliriz. ABD'nin onayladığı silah satış anlaşmalarına baktığımızda Suudi Arabistan'ın 20,835 milyar dolar, Birleşik Arap Emirlikleri'nin 845 milyon dolar, Kuveyt'in 115 milyon dolar ve Bahreyn'in 150 milyon dolar değerinde silah aldığı görmekteyiz. Özelde Yemen'de Husilere yönelik operasyon ve

41 John Irish ve Cyril Altmeyer, "France and Qatar Seal \$7 billion Rafale Fighter Jet Deal", *Reuters*, 30 Nisan 2015.

42 "Kuwait, France Agree Helicopter Deal: Paris", *France 24*, 21 Kasım 2015.

43 Defense Security Cooperation Agency, <http://www.dsca.mil/major-arms-sales>

genelde ise DAİŞ ve İran tehditleri göz önünde bulundurulduğunda bu tehditler karşısında güvenlik endişesi sarmalına kapılan Riyad yönetiminin bu yıl beklentilerin çok üstünde bir savunma harcaması yapacağını öngörebiliriz. Yukarıda belirtildiği gibi silahlanmada tedarikçi çeşitlendirmesine gidilse de ABD ile stratejik ilişkilerin koparılmamasına dikkat edilmektedir. İran nükleer anlaşması sonrasında Suudi Arabistan, Lockheed Martin (ABD) tarafından üretilen 11,25 milyar dolar değerinde dört Littoral kıyı muharebe gemisi, 5,4 milyar dolar değerinde 600 Patriot-PAC3 hava savunma füzesi almıştır. Bununla birlikte 1,29 milyar dolar değerinde akıllı bomba olarak nitelenen lazer güdümlü 5200 Paveway II'nin GBU-10 ve GBU-12 türlerini ve 1100 adet daha uzun menzilli Paveway III GBU-24 modeliyle birlikte yaklaşık 19.000 bomba almıştır.⁴⁴ Ayrıca Mayıs ayında 1,9 milyar dolar değerinde 10 adet Sikorsky MH-60R Seahawk helikopter alımında bulunmuştur.⁴⁵

Bu açıdan bakıldığında 2015 yılı Suudi Arabistan ile ABD siyasi ilişkileri açısından çok zor bir süreç iken, silah ticareti ve ekonomik ilişkiler bakımından ise oldukça olumlu bir dönemi işaret etmektedir. 2015 yılında Körfez ülkelerinin toplamda yaptıkları silah ithalatı ve savunma harcamaları muhtemelen benzeri görülmemiş bir seviyeyi yakalayacaktır. Ancak burada dikkat edilmesi gereken husus, KİK üyesi ülkelerin bu silah alımlarını koordineli ve stratejik bir güvenlik politikasına istinaden gerçekleştirilmemiş olmalarıdır. Her ülke kendi ikili ilişkileri ve tekil güvenlik planlarına göre hareket ettiğinden toplamda büyük bir meblağ harcamaktadırlar. Tabii olarak bu koordinasyonsuzluktan misliyle kazanç sağlayan taraf ise silah tedarikçileridir.

DAİŞ Tehdidi

DAİŞ, Sünni monarşi yönetimlere sahip Körfez ülkeleri için siyasi ve askeri bir tehdit olmakla birlikte aynı zamanda ve daha da önemli ölçüde ideolojik bir tehdittir. DAİŞ, biat kavramı üzerinden Körfez ülkelerindeki monarşilerin siyasi meşruiyetlerinin geçersiz olduğunu, dolayısıyla Müslümanların otoriteye karşı ayaklanmaları gerektiğini iddia etmektedir. DAİŞ lideri Ebu Bekir Bağdadi yayımlanan konuşmalarında sık sık Suudi Arabistan ve diğer Körfez ülkelerini Batı'nın işbirlikçisi olarak nitelemekte ve çeşitli tanımlamalar yaparak destekçilerine açık bir şekilde hedef olarak göstermektedir.⁴⁶ Bu sebeple Kör-

44 Andrea Shalal, "U.S. Approves \$1.29 billion Sale of Smart Bombs to Saudi Arabia", *Reuters*, 16 Kasım 2015.

45 Jeremy Binnie, "US Approves MH-60R Maritime Attack Helicopter Sale to Saudi Arabia", *IHS Jane's 360*, 20 Mayıs 2015.

46 Raya Jalabi "ISIS Releases Audio Message Purportedly from Abu Bakr al-Baghdadi", *The Guardian*, 14 Mayıs 2015.

fez ülkeleri DAİŞ saflarında savaşan vatandaşlarının ülkelerine geri dönmeleri ve sansasyonel eylemlerde bulunmaları korkusunu yaşamaktadırlar.

Körfez ülkeleri –Umman hariç olmak üzere⁴⁷– DAİŞ ile mücadelede en başından itibaren desteklerini sundular.⁴⁸ Hava hareketlarına katılım ile gerçekleşen bu destek, hem Yemen müdahalesinin ortaya çıkması hem de DAİŞ tehdidinin Suudi Arabistan ve Kuveyt örneklerindeki gibi cami bombalama eylemleriyle görünür olmasıyla birlikte zayıflamış durumdadır. Bununla birlikte DAİŞ gerçekleştirdiği bombalı eylemler ve saldırılarla Körfez ülkeleri için ne denli büyük bir tehdit olduğunu ortaya koymuştur.⁴⁹ Şii Müslümanların yoğun olarak bulunduğu bölgelerdeki camilerin hedef olarak seçilmesi DAİŞ’in Şiiliği sapkın bir öğreti olarak görmesiyle birlikte Körfez ülkelerinin iç istikrarına yönelik sinir uçlarını da harekete geçirebilecek ve İran’la bölgesel gerginliği artırabilecek potansiyel ortaya koyması bakımından önem arz etmektedir.

Tabii burada Suriye özelinde DAİŞ’ten ziyade Esed rejiminin tehdit olarak öncelenmesi de bir başka unsur olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu bağlamda Körfez ülkeleri kendi iç istikrarını doğrudan hedef konumuna getirtmek istememekte ve DAİŞ’e yönelik daha tedbirli bir pasifizm politikası tercih etmektedir. Bu açıdan DAİŞ tehdidinin öncelenmesi konusunda ABD ile yaklaşım farkı bulunmaktadır.

Bununla birlikte, Körfez ülkelerinin DAİŞ tarafından tehdit edilmesinde önemli bir unsurun da, bu ülkelerde konuşlu bulunan ABD askeri varlığı ve bizzat Körfez’in uluslararası koalisyon içerisinde yer alması olduğu söylenebilir. Ayrıca DAİŞ’e katılan vatandaşlarına ülkeye geri dönmeleri konusunda çağrı yaparak, dönmedikleri takdirde hapis ve vatandaşlıktan çıkarmak gibi cezalar ile uymaktadırlar. Ancak burada Suudi Arabistan’ın yeteri düzeyde tedbir almadığına dair iddialar da mevcuttur. Buna örnek olarak ABD basınında çıkan, DAİŞ ile Suudi Arabistan’ın aynı felsefi birikimden beslendiklerine, dolayısıyla katılımların önüne geçebilmek adına Riyad yönetiminin daha fazla

47 Umman KİK ülkeleri içerisinde İran ile en yakın ilişkilere sahip ülkedir ve bölgesel ve küresel gerilimlerle ilgili daha ziyade arabulucu bir rol üstlenmektedir. ABD ve İran arasındaki nükleer görüşmelerin Umman’da yapılmış olması bu role örnek olarak gösterilebilir.

48 Frederic Wehrey, “Gulf Participation in the Anti-Islamic State Coalition: Limitations and Costs”, The Carnegie Endowment, 23 Eylül 2014, <http://carnegieendowment.org/syriaincrisis/?fa=56710>

49 Ibrahim al-Hatvani “The Islamic State is Coming for the Gulf”, *Al Monitor*, 9 Temmuz 2015.

önlem alabileceğine dair iddialar gösterilebilir.⁵⁰

Özellikle Suudi Arabistan, Bahreyn ve Kuveyt'te mezhebi gerilimler çok kolay bir şekilde manipüle edilebilir ve bu mezhebi gerilimler bu ülkelerin iç istikrarsızlıklar yaşanmasına neden olabilir. Sünni ve Şii Müslümanların ülkede barış içerisinde yaşadığı ve Bahreyn ile mukayese edildiğinde herhangi bir büyük ayrışmanın rastlanmadığı Kuveyt'in DAİŞ tarafından hedef olarak seçilmesi dahi bu anlamda mühim bir gösterge olarak karşımıza çıkmaktadır. Kuveyt ve Suudi Arabistan'da gerçekleşen intihar saldırılarının ardından nüfusun çoğunluğunu Şiilerin oluşturduğu Bahreyn, ülke içerisindeki görece sükunetin pamuk ipliğine bağlı olması hasebiyle muhtemel bir saldırıya karşı güvenlik tedbirlerini artırmıştır. Benzer şekilde Suudi Arabistan bu kapsamda sınırlarıyla ilgili önlemlerini daha da artırma kararı alarak Irak'la paylaştığı yaklaşık 800 km alandaki tampon bölgeyi genişletmiştir.⁵¹

3000 civarında Suudi vatandaşın DAİŞ'e katıldığı tahmin edilmekle birlikte hiçbir Umman vatandaşının iştirak etmemesi de dikkat çekmektedir.⁵² Körfez'den DAİŞ'e katılan bu gençlerin Arap Baharı sürecinde siyasi, sosyal ve kültürel talepleri yerine getirilseydi ve bu gençler sistem tarafından merkezin dışına itilmeseydi benzer sonuçlarla karşılaşp karşılaşmayacağı meselesi ciddi olarak tartışılması gereken bir soru olarak karşımızda durmaktadır.

Sonuç

Rusya'nın Suriye müdahalesiyle Soğuk Savaş dönemini, İngiltere'nin Bahreyn'e asker konuşlandırmasıyla emperyal çağı hatırlatan bir dönemden geçilmektedir. Son dönemde belirginleşen cepheleşme çerçevesinde aslında klasik Soğuk Savaş dönemi Ortadoğu düzenine müsavi bir ittifak yapısının ortaya çıktığı da savunulabilir. Aynı zamanda karşımızda, küresel ve bölgesel aktörlerin hedef ve amaçlarının birbirinden çok farklı olduğu; buna bağlı olarak taktiksel, operasyonel ve stratejik adımlarının çok sık bir biçimde değiştiği ve bu değişimin sahadaki ittifakları da hızlı bir biçimde dönüştürdüğü bir süreç yaşanmaktadır. Arap Baharı ile birlikte rejim güvenliği endeksli iç politik güvenlik kaygıları taşıyan Körfez ülkeleri, İran nükleer anlaşmasıyla doğrudan

50 Kamel Daoudnov, "Saudi Arabia, an ISIS That Has Made It", *The New York Times*, 20 Kasım 2015; Thomas L. Friedman, "Our Radical Islamic BFF, Saudi Arabia", *The New York Times*, 2 Eylül 2015.

51 "Saudi Arabia Expands Buffer Zone with Iraq", *Middle East Online*, 18 Kasım 2014.

52 Fahad Al Mukrashi, "No Omanis Have Joined Daesh, Monitoring Group Says", *Gulf News*, 1 Temmuz 2015.

bölgesel düzlemde jeopolitik güvenlik tehdidi ile karşı karşıya kalmıştır. Bu güvenlik endişeleri Körfez ülkelerini Arap Baharında sorunun müsebbipleri olarak görülen aktörlerin Körfez ülkeleri tarafından sistem dışına itilerek tasfiye edilmesi neticesini vermiştir. Nükleer anlaşma sonrasında ise bölgesel ve küresel denklemden yeni arayışlar ile birlikte Körfez ülkeleri silahlanma artışına yönelmek zorunda kalmıştır. Bu bölgesel güvenlik bunalımları bir yandan Körfez ülkelerinin ABD sonrası dönemin koşullarına ayak uydurma sancuları ile geçerken, diğer yandan hem dahili hem de harici güvenlik tehditlerine yönelik oldukça refleksif askeri ve politik tercihler kullanmalarına neden olmuştur. Körfez ülkelerinin tarihlerindeki ilk kapsamlı güç kullanımı olması hasebiyle Yemen müdahalesi bu refleksif tercih somut yansımasıdır.

Suudi Arabistan tarafından el-Kaide üyeleriyle birlikte Şii din adamı Nimr el-Nimr'in idam edilmesi sonrasında yaşanan İran-Suudi Arabistan gerilimi ve bu gerilimin çok kısa bir süre zarfında bölgesel düzlemde oluşturduğu güvenlik endişeleri⁵³ aslında İran tehdidi karşısında son yıllarda yaşanan refleksif tercihlerin bir devamı niteliğindedir. Dolayısıyla Körfez ülkelerinin son beş yıldır yaşadığı güvenlik problemleri ve gösterdiği tepkisel yaklaşım göz önünde bulundurulduğunda politik ve askeri tercihlerde bir süreklilik olduğu görülmektedir. Riyad yönetimi özellikle nükleer anlaşmanın ardından Batı nezdinde oluşan uzlaşmacı İran imajını kırmak için Tahran yönetiminin sınır uçlarını oluşturan alanlara müdahil olmaya başlamıştır.

Suriye'deki mevcut aktörlerin içerisine bir de Rusya'nın eklenmesi hem Suriye'nin geleceği hem de bölgesel ve küresel düzen ile ilgili kritik bir gelişme olarak değerlendirilebilir. Tabii burada önem arz eden nokta ise yaşanan belirsizlik ile Körfez ülkelerinin nasıl bir tutum takınacakları konusunda zor bir evreyle yüz yüze gelmeleridir. Suriye, Körfez ülkeleri açısından İran'la yürütülen jeopolitik güç mücadelesinin çatışma alanlarından biridir. Bu açıdan Suriye ekseninde İran'a karşı yürütülen mücadele aynı zamanda Körfez ülkelerinin güvenlik tehdidi inşasında birlikte hareket etmelerine imkan tanımaktadır. Ancak Rusya'nın bizatihi Suriye'de operasyonlara başlaması ve İran'ın nispeten ikincil aktör duruma düşmesi Körfez ülkelerinin de Suriye üzerindeki hesaplarını daha makro ölçekli olarak yeniden tanımlamalarına sebep olacaktır. Zira özellikle BAE'nin Arap Baharı sürecinden itibaren en hassas olduğu Mısır konusunda, halihazırda Sisi rejimiyle birlikte iki ülke arasındaki ilişkiler oldukça üst düzey seviyede seyretmektedir. Mısır ise son dönemde yaptığı anlaşmalar ve savunma alanında kurduğu stratejik ilişkiler noktasında Rusya ile azami yakınlık içerisindeydi. Dolayısıyla BAE özelde Suriye meselesinde

53 Kemal İnat, "İran-Suudi Rekabeti Mezhep Temelli mi?", *Star Açık Görüş*, 10 Ocak 2016.

genelde ise bölgesel gelişmeler karşısında ana eksene İran tehdidinden ziyade Rusya ve Mısır'ın bölgesel tercihleriyle uyumlu politikalar tercih edecektir. Kaldı ki İhvan konusunda Yemen'de ve diğer alanlarda Riyad yönetiminin yumuşama sinyali vermesi ve çeşitli isimlerle temas kurulması da bir başka kritik belirleyici olabilir. Bu açıdan yakın ve orta vadede BAE ve Suudi Arabistan'ın bölgesel stratejik tercihlerinde ayrışmaların olma ihtimali yüksektir. Böyle bir gelişmenin yaşanması durumunda ise daha önce KİK içerisinde Katar ile yaşanan gerginliğin doğurduğu sonuçlardan daha maliyetli sorunların ortaya çıkması muhtemeldir.

Bununla birlikte Körfez ülkelerinin güvenlik yapılanması açısından küllü bir vizyona sahip olduğunu söylemek zordur. Bunun en somut örneği ise Körfez ülkelerinin silahlanma konusundaki teşebbüslerinden anlaşılabilir. Birbirleriyle koordinasyonlu ve tutarlı bir güvenlik yapılanmasının olmayışı silahlanma politikalarında birbirinden bağımsız hareket edilmesine, böylelikle ortak kullanılabilir sistemlere ayrı ayrı yüksek meblağlar ödenmesine yol açmaktadır. Bunun yanında özellikle Suudi Arabistan'ın silahlanma hususunda devasa yatırımlar yapması, ulusal güvenliğine karşı sahada karşılığı olması beklenen bir askeri tercihten değil, bilakis silahlanmanın kendi başına caydırıcı olması beklentisinden kaynaklanmaktadır. Riyad yönetimi güvenli ikileminde İran'a nükleer bir cevap üretemeyecek olmasını konvansiyonel silahlanma ve savunma harcamalarına olağanüstü rakamlar ayırarak telafi etmeye ve bu sayede caydırıcılığı göstermeye çalışmaktadır. Yemen'de düzenlenen "Kararlılık Fırtınası" ve "Umuda Dönüş" operasyonlarında görüldüğü gibi salt modern ve teknolojik teçhizat imkanlarının artırılması askeri kapasitenin güçlenmesine kifayet etmemektedir. Ayrıca savunma harcamalarının çok yüksek düzeylere ulaşması genç nüfusa sahip Körfez ülkelerinin güvenlik-kalkınma ikileminde politik tercihlerini uzun müddet güvenlik eksenli sabitlemelerinin daha derin problemlere neden olması kaçınılmazdır. Bununla birlikte nükleer anlaşma sonrasında ABD'nin silah tedariki noktasında Suudi Arabistan'a geniş alan açması Riyad yönetiminin tepkisel reaksiyon ritminin azalmasını sağlamıştır.

Ancak ABD'nin özelde Körfez ülkelerinin güvenlik ihtiyaçlarına yönelik, genelde ise Ortadoğu'da meydana gelen gelişmelere karşı pasif diplomatik tercihleri kullanması Körfez güvenliğinin türbülans yaşamasına sebep olmuştur. Ortaya çıkan güvenlik boşluğu ise bölgesel güçler ve devlet dışı aktörler tarafından doldurulmaya çalışılmıştır. Dolayısıyla bu raddeden itibaren Ortadoğu'da ABD'nin sert veya yumuşak güç kullanım tercihi bölgesel ittifaklarının geleceğinde ve küresel sistemdeki ağırlığında temel belirleyici olacaktır. Bu açıdan ister Körfez ülkelerinin talebi doğrultusunda olsun ister Washington yönetiminin Ortadoğu külfetinin maliyetini tek başına yüklenmek istemeyişi olsun, nihai kertede Avrupa devletlerinin Körfez ve Ortadoğu güvenliğinde daha

fazla görünür olacağı bir dönemin ipuçları görülmektedir. Fransa'nın 2015 yılında Ortadoğu'ya yönelik silah satışında yaşanan patlama, İngiltere kraliyet donanmasının Bahreyn'de konuşlanması ve DAİŞ'e yönelik operasyonlara Almanya'nın katılım sağlaması gözlemlenebilen ilk gelişmeler olarak telaffuz edilebilir.

Bununla birlikte Körfez ülkelerinin güvenlik alanında yaşadığı sıkıntılar yakın gelecekle ilgili yapısal bir paradigma değişimine gitmesinin kaçınılmaz olduğunu göstermektedir. ABD desteği ve mevcut ittifakın daha güven veren bir yapıya bürünmesi Körfez ülkelerinin temel önceliği olmayı sürdürecektir. Stratejik bakış açısının değişmesi de kolay değildir. Zira Körfez güvenliğinde ABD dışında etkili bir aktörün kısa vadede ortaya çıkması mümkün görünmemektedir. Kaldı ki ABD gibi küresel askeri bir gücün boşluğunu doldurmanın da zorluğu tüm Körfez ülkelerinin malumdur.

Yararlanılan Kaynaklar

Kitaplar ve Makaleler

Adeel Malik, “The Gulf Economies’ Coming Meltdown? How to Prevent It”, *Foreign Affairs*, 5 Kasım 2015.

Alan Tovey , “Charted: the World’s Biggest Arms Importers”, *The Telegraph*, 8 Mart 2015.

Andrea Shalal, “U.S. Approves \$1.29 billion Sale of Smart Bombs to Saudi Arabia”, *Reuters*, 16 Kasım 2015.

Anthony H. Cordesman, “The Arab-U.S. Strategic Partnership and the Changing Security Balance in the Gulf”, *CSIS*, (Ekim 2015), s.15, s. 35.

Bruce Riedel, “From Putin to Paris: Deputy Crown Prince Mohammed bin Salman Busy Solidifying Saudi Friendships”, The Brookings Institution, 24 Haziran 2015. <http://www.brookings.edu/blogs/markaz/posts/2015/06/24-paris-france-diplomacy-saudi-arabia-riedel>

Caline Malek, “UAE and Russia Sign Deal for Enriched Uranium”, *The National*, 15 Ekim 2015.

Dania Saadi, “IMF Calls on Arabian Gulf States to Speed up Spending Cuts”, *The National*, 25 Kasım 2015.

David Jablonsky “Why is Strategy Difficult?”, *US Army War College Guide to Strategy*, Ed. Joseph R. Cerami, ve James F. Holcomb, (2001), s. 143-156.

David D. Kirkpatrick, “3 Persian Gulf Nations Pledge \$12 Billion in Aid for Egypt”, *The New York Times*, 13 Mart 2015.

Emily B. Hager ve Mark Mazzettinoy, “Emirates Secretly Sends Colombian Mercenaries to Yemen Fight”, *The New York Times*, 25 Kasım 2015.

Fahad Al Mukrashi, “No Omanis Have Joined Daesh, Monitoring Group Says”, *Gulf News*, 1 Temmuz 2015.

Fahd Al-Zayabi, “Gulf Leaders Announce Joint Naval, Police Forces”, *Asharq Al-Awsat*, 10 Aralık 2014.

Frederic Wehrey, “A New U.S. Approach to Gulf Security”, Carnegie Endowment for International Peace, 10 Mart 2014, <http://carnegieendowment.org/2014/03/10/new-u.s.-approach-to-gulf-security>.

Frederic Wehrey, “Gulf Participation in the Anti-Islamic State Coalition: Limitations and Costs”, The Carnegie Endowment, 23 Eylül 2014, <http://carnegieendowment.org/syriaincrisis/?fa=56710>

Guido Steinberg, “The Gulf States and the Muslim Brotherhood”, Project on Middle East Political Science, 21 Mart 2014, <http://pomeps.org/2014/03/21/the-gulf-states-and-the-muslim-brotherhood/>

Gülşah Neslihan Akkaya ve Mahmud El-Rantisi, “Arap Baharı Sonrası Katar Dış Politikası ve Körfez Siyaseti”, *SETA Analiz*, , Sayı: 138, (Kasım 2015).

Hasan B. Yalçın, “İran Nükleer Müzakereleri”, *SETA Analiz*, Sayı: 130, (Haziran 2015)

Jeremy Binnie, “US Approves MH-60R Maritime Attack Helicopter Sale to Saudi Arabia”, *IHS Jane’s 360*, 20 Mayıs 2015.

Ibrahim al-Hatlani “The Islamic State is Coming for the Gulf”, *Al Monitor*, 9 Temmuz 2015.

John Hudson, “Israel: Go Ahead and Give the Gulfies Guns”, *Foreign Policy*, 13 Mayıs 2015.

John Irish ve Cyril Altmeyer, “France and Qatar Seal \$7 billion Rafale Fighter Jet Deal”, *Reuters*, 30 Nisan 2015.

Julien Barnes-Dacey, “France: The Gulf Monarchies’ New Best Friend”, *Middle East Eye*, 27 Haziran 2015.

Kamel Daoudnov, “Saudi Arabia, an ISIS That Has Made It”, *The New York Times*, 20 Kasım 2015

Kathrin Hille “Saudi Sovereign Fund to Invest \$10b in Russia”, *Financial Times*, 6 Temmuz 2015.

Kemal İnat, “İran-Suudi Rekabeti Mezhep Temelli mi?”, *Star Açık Görüş*, 10 Ocak 2016.

Kristian Coates Ulrichsen, *Insecure Gulf: The End of Certainty and the Transition to the Post-Oil Era*, (Oxford University Press, New York: 2015), s.5.

Mark N. Katz, “Convergent Hopes, Divergent Realities: Russia and the Gulf in a Time of Troubles”, Arab Gulf States Institute in Washington, 6 Kasım 2015.

Mary Atkinson “Saudi Arabia Has ‘No Problem’ with Muslim Brotherho-

od: Foreign Minister”, *Middle East Eye*, 11 Şubat 2015.

Mohammad Ali Musawi, “Saudi Arabia and Egypt: Friends or Foes?”, *Al Araby al Jadeed*, 3 Ağustos 2015.

Murat Yeşiltaş, “Nükleer Anlaşma, ‘Yeni İran ve Normalleşme Sancısı’”, *Star Açık Görüş*, 19 Temmuz 2015.

Praveen Swami, “Saudi Arabian Troops Sent to Bahrain as Protests Escalate”, *The Telegraph*, 14 Mart 2011.

Raya Jalabi “ISIS Releases Audio Message Purportedly from Abu Bakr al-Baghdadi”, *The Guardian*, 14 Mayıs 2015.

Talha Köse, “İran Nükleer Mutabakatının Muhtemel Bölgesel Sonuçları”, *SETA Perspektif*, Sayı: 110 (Temmuz 2015).

Thomas L. Friedman, “Our Radical Islamic BFF, Saudi Arabia”, *The New York Times*, 2 Eylül 2015.

Veysel Kurt, “Devrim’den Askeri Müdahaleye Yemen”, *SETA Analiz*, Sayı: 144, (Aralık 2015).

İnternet Kaynakları

“Arab League Agrees to Create Joint Military Force”, *BBC*, 29 Mart 2015.

Defense Security Cooperation Agency, <http://www.dsca.mil/major-arms-sales>

“Egypt-Saudi Discuss Joint Military Exercise Amid Yemen War”, *Al-Araby al-Jadeed*, 15 Nisan 2015.

“Iran, Oman Sign Deal to Study Sub-Sea Gas Pipeline”, *Times of Oman*, 22 Eylül 2015.

“King Salman calls for unity to fix regional crises”, *Arab News*, 14 Nisan 2016.

“Kuwait, France Agree Helicopter Deal: Paris”, *France 24*, 21 Kasım 2015.

“Saudi, UAE, Bahrain with Draw Qatar Envoys”, *Al Jazeera*, 6 Mart 2014.

“Saudi Arabia Launches Air Strikes in Yemen”, *BBC*, 26 Mart 2015.

“Saudi Arabia Becomes World’s Biggest Arms Importer” *The Guardian*, 9 Mart 2015.

“Saudi Arabia Expands Buffer Zone with Iraq”, *Middle East Online*, 18 Kasım 2014.

“Trends in World Military Expenditure, 2015”, *Stockholm International Peace Research Institute SIPRI*, (Nisan 2016), <http://books.sipri.org/files/FS/SIPRIFS1604.pdf>

“The Military Balance 2016”, *IISS*, <https://www.iiss.org/en/publications/military-s-balance>; SIPRI <http://www.sipri.org/>

“Türkiye ve Katar Arasında Askeri İşbirliği”, *Sabah*, 8 Haziran 2015.

“UK Says Signs Deal to Expand Naval Presence in Bahrain”, *Reuters*, 5 Aralık 2014.